

EWELINA KAZIENKO, Kraków
<https://orcid.org/0000-0001-5077-3106>
ewelinakazienko@gmail.com

POPULARNOŚĆ WEZWAŃ PATRONALNYCH PARAFII SĄDECKICH W ŚREDNIOWIECZU – WSTĘPNE WNIOSKI

STRESZCZENIE: Pośród grona świętych Kościoła najpopularniejszym patronem parafii sądeckich w średniowieczu pozostawał św. Mikołaj biskupa i wyznawcy. Dotyczy to zarówno wezwań dekanatu (6), jak i archidiaconatu (20). 7% stanowiły wezwania do św. Andrzeja Apostoła, św. Jana Chrzciciela, św. Marcina bp., św. Michała Archanioła oraz do św. Stanisława bp. i m. W przypadku altarii dominowały tytuły dedykowane Najświętszej Marii Pannie, Trójcy Przenajświętszej, Wszystkim Świętym. Rozprawiając o rozwoju kultu świętych na ziemi sądeckiej możemy nakreślić tezę, iż główne ścieżki adaptacji na grunt małopolski czci poszczególnych świętych swój początek miały w kręgach krajów zachodnioeuropejskich, jak i z kręgów państw sąsiadujących z naszym krajem, głównie w postaci wpływów czeskich oraz węgierskich.

SŁOWA KLUCZOWE: patrocinia, kult świętych, historia Kościoła, regionalizm, ziemia sądecka.

THE POPULARITY OF PATRONAL INVOCATIONS OF SĄCZ PARISHES IN THE MIDDLE AGES – PRELIMINARY CONCLUSIONS

ABSTRACT: Among the saints of the Church, Saint Nicholas the Bishop was the most popular patron saint of the Sącz parishes in the Middle Ages. This concerns both dedications of decanate (6) and archdeaconry (20). 7% were invocations to St. Andrew the Apostle, St. John the Baptist, St. Martin the Bishop, St. Michael the Archangel, and St. Stanislaus the Bishop. With reference to the altarpieces, those dedicated to the Blessed Virgin Mary, the Holy Trinity, and All Saints dominated. While discussing the development of the cult of saints in the Sącz land, we might advance a claim that the main paths of the adaptation of the veneration of individual saints to Lesser Poland had its origin in the circles of Western European countries, as well as in the neighbouring countries – in particular, in the form of Czech and Hungarian influences.

KEYWORDS: Patrocinia, the cult of saints, history of Church, regionalism, the Sącz region.

Translated by dr Joanna Szczepańska-Włoch

Badania nad kultami poszczególnych świętych w oparciu o rozmieszczenie tzw. patrociniów – czyli wezwań świętych patronów, stanowi ciekawy obszar badawczy. W dotychczasowej literaturze pojawiło się

kilka cennych prac autorstwa między innymi Jerzego Rajmana, Waldemara Rozyrkowskiego, Aleksandry Witkowskiej¹. Z kolei na przestrzeni ostatnich lat Agnieszka Kutyla pochyliła się nad problematyką patrociniów w dokumentach kancelarii monarszej². Stanisław Wróblewski stosunkowo niedawno, bo na łamach ostatniego tomu „Naszej Przeszłości” dokonał analizy patrociniów archidiaconatu wrocławskiego³.

Początkowo autorka niniejszego artykułu zamierzała skupić się na patrociniach całego archidiaconatu sądeckiego, jednakże z racji ograniczeń źródłowych, postanowiła skupić się na parafiach dekanatu sądeckiego w średniowieczu. Nie zawsze bowiem odleglejsze źródła pisane (jak XVI, XVII czy XVIII-wieczne) pozwalają historykowi na odkrycie potwierdzonych faktów. W przypadku badań nad wezwaniami można pokusić się o stwierdzenie, że ich analiza jest niezwykle trudna. Trudne do rozstrzygnięcia jest np. czy dany patron funkcjonował przy kościele od początku jego fundacji, a może został przypisany do grona patronów w późniejszym okresie? Innym ważnym pytaniem jest kwestia adaptacji kultów kolejnych świętych, którzy wyrastali do rangi patronów danej wspólnoty parafialnej? Czy pierwotne kultury zanikały, a może tworzyły się wezwania wielocłonowe? Waż-

¹ A. Witkowska, *Titulus ecclesiae. Wezwania współczesnych kościołów katedralnych w Polsce*, Warszawa 1999; J. Rajman, *Średniowieczne patrocinia krakowskie*, Kraków 2002; Tenże, *Badania nad statystyką i rozmieszczeniem patrociniów w krakowskim zespole osadniczym u schyłku średniowiecza* [w:] *Ecclesia et civitas. Kościół i życie religijne w mieście średniowiecznym*, red. H. Manikowskiej, H. Zaremskiej, Warszawa 2002, s. 49-52; W. Rozyrkowski, *Patrocinia kościołów parafialnych w diecezji chełmińskiej w średniowieczu*, „Zapiski Historyczne”, 65/2000; Tenże, *Patrocinia kościołów klasztornych fundacji władców polskich (XI-XV wiek). Wokół patronatu władcy?* [w:] *Klasztor w państwie średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich i A. Pobóg-Lanartowicz, Wrocław-Opole-Warszawa 2005; tenże, *Święty Stanisław B.M. patron kościołów parafialnych w diecezji wrocławskiej*, „Studia Włocławskie”, T. IX, 2006; tenże, *W poszukiwaniu średniowiecznych patrociniów – o świętych państwa zakonu krzyżackiego w Prusach* [w:] *Polska w kręgu polityki, kultury i gospodarki europejskiej. Księga pamiątkowa z okazji 70-lecia urodzin prof. Maksymiliana Grzegorza*, red. Z. Zygalskiego, Bydgoszcz 2007, s. 132-139.

² A. Kutyla, *Średniowieczne patrocinia w dokumentach kancelarii monarszej-zarys problematyki*, „Roczniki Humanistyczne” T. LVIII, z. 6, 2010, s. 95-118.

³ Praca oparta jest na źródłach takich jak wizytacje biskupie z XVI w. Choć obejmuje okres nieco późniejszy, jednakże godna jest uwagi. Zob. S. Wróblewski, *Patrocinia archidiaconatu wrocławskiego według protokołów wizytacyjnych z lat 1579-1580 (cz. 1)*, „Nasza Przeszłość” T. 138, 2022, s. 169-221.

nymi czynnikami tych zmian były w średniowieczu: fundacja i osoba fundatora, odbudowa świątyni, nabycie cennych relikwii.

Celem artykułu jest próba przedstawienia rozmieszczenia poszczególnych świętych patronów w obrębie parafii dekanatu sądeckiego w wiekach średnich. Z racji przyczynkarskiego charakteru, autorka skupiła się na wezwaniach głównych, pomijając wezwania wewnętrzne czy parafie, których zachowane wzmianki źródłowe wykraczają poza ramy chronologii wieków średnich. Praca powstała w oparciu o dostępny materiał źródłowy oraz analizę treści powstałych opracowań związanych z podejmowaną tematyką. Przede wszystkim wymienić należy: *Kodeks Dyplomatyczny Małopolski*, *Kodeks Dyplomatyczny Katedry Krakowskiej św. Wacława*, *Liber Beneficiorum Dioecesis Cracoviensis* Jana Długosza, *Monumenta Poloniae Historica*, *Monumenta Poloniae Vaticana*, czy też dwie części *Zbioru dokumentów katedry i diecezji krakowskiej* wydany przez Stanisława Kurasia⁴. Wśród autorów ważnych opracowań należy wspomnieć o Marku Barańskim, Julianie Dybcu, Tadeuszu Dziwiku, Kazimierzu Gołachowskim, Feliksie Kiryku, Bolesławie Kumorze, Szczęsnym Morawskim, Jerzym Rajmanie, Stanisławie Salaterskim⁵.

Powstały tekst został podzielony na dwie części. Pierwsza obejmuje wnioski z dokonanej analizy wezwań sądeckich wedle ich kryterium:

⁴ J. Długosz, *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, T. I-III, wyd. A. Przech-dziecki (Opera Omnia, T. VII-IX), Kraków 1863-1887; *Monumenta Poloniae Historica*, T. II, III, wyd. A. Bielowski, Lwów 1864; *Kodeks Dyplomatyczny Katedry Krakowskiej św. Wacława*, T. I, II, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1874-1882; *Kodeks Dyplomatyczny Małopolski*, T. I-IV, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1876-1905; *Monumenta Poloniae Vaticana*, T. II, wyd. J. Ptaśnik, Kraków 1913-1914.
⁵ Zob. Sz. Morawski, *Sądeczyzna*, T. 1-2, Kraków 1863-1865; J. Sygański, *Nowy Sącz. Jego dzieje i pamiątki dziejowe*, Nowy Sącz 1892; K. Gołachowski, *Inwentarz archiwum miasta Nowego Sącza z lat 1292-1772*, „Rocznik Sądecki”, T. III, 1957, s. 174-315; T. Dziwik, *Majątność ziemska Nowego Sącza w wiekach średnich*, „Rocznik Sądecki”, T. IV, 1960; B. Kumor, *Archidiakoniat sądecki. Opracowanie materiałów źródłowych do Atlasu Historycznego Kościoła w Polsce*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, T. VIII-IX, 1964; M. Barański, *Dominium sądeckie. Od książeckiego okręgu grodowego do majątku klasztoru klarysek sądeckich*, Warszawa 1992; J. Rajman, *Szpital i klasztor Św. Ducha w Nowym Sączu w późnym średniowieczu*, „Rocznik Sądecki”, T. XX, 1992; *Dzieje miasta Nowego Sącza*, T. 1, red. F. Kiryk, Warszawa-Kraków 1992; S. Salaterski, *Kolegiata i kapituła św. Małgorzaty P. M. w Nowym Sączu (1448-1791)*, Nowy Sącz 1997; *Łącko i gmina łącka*, red. J. Dybiec, Kraków 2012; *Podegrodzie i gmina podegrodzka. Zarys dziejów*, red. F. Kiryk, Kraków 2014.

1) trynitarne, 2) chrystologiczne, 3) maryjne, 4) anielskie, 5) hagiograficzne. Druga część stanowi katalog parafii z nazwą miejscowości bądź wsi, informacją o wezwaniu, czasie powstania kościoła parafialnego.

Główne wezwania sądeckie do końca XV stulecia – wnioski

Na obecnym etapie badań udało się ustalić, iż pojedynczo występowały wezwania trynitarne oraz chrystologiczne: patrocinium do Ducha Świętego pojawiło się przy kościele norbertanów w Nowym Sączu, zaś wezwanie Świętej Trójcy nosił kościół w Starym Sączu. Dużą popularnością, co zarazem co stanowiło cechę religijności doby wieków średnich, cieszył się kult maryjny. Na terenie dekanatu sądeckiego wśród głównych wezwań kościołów odnotowano: Narodzenia Najświętszej Marii Panny (Jazowsko, Nowy Sącz, Piwniczna), Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny (Kamienica, Nawojowa), Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (Muszyna, Przyszowa, Wielogłowy). Kolejną grupę wezwań stanowią patrocinia anielskie odnoszące się przede wszystkim do archanioła Michała (Ujanowice, Żeleźnikowa).

Największą grupę stanowią patrocinia hagiograficzne. Świętego Mikołaja biskupa na patrona kościołów obrało 5 parafii (Moszczenica, Mystków, Nowy Sącz, Przyszowa, Tęgorozce), co stanowi ok. 12% badanych obiektów. Wśród wezwań dublujących się przy kościołach należy wymienić: świętego Andrzeja apostoła (Łukowica, Mystków), świętego Bartłomieja apostoła (Kamionka Wielka, Zbyszyce), świętego Marcina biskupa (Chomranice, Czarny Potok), świętych Piotra i Pawła (Jakubkowice, Tylicz), świętego Walentego (Limanowa, Nowy Sącz), świętego Wojciecha biskupa i męczennika (Nowy Sącz – dawna część Kamienicy przeznaczona w 1292 r. pod lokację miasta; Zbyszyce). Nieco mniejszą popularnością cieszyły się patrocinia: świętego Jana Ewangelisty (Pisarzowa), świętego Jana Chrzyciela (Łacko), świętego Jakuba Apostoła (Podegrodzie), świętej Katarzyny panny i męczennicy (Kamionka Mała), świętej Małgorzaty antiocheńskiej (Nowy Sącz), świętej Marii Magdaleny (Kanina), świętego Stanisława biskupa i męczennika (Stary Sącz), świętego Wawrzyńca (Biegonice). Wyłącznie kościół w Ptaszkowej otrzymał wezwanie Wszystkich Świętych.

W przypadku 5 kościołów nie jesteśmy w stanie ustalić patrona ze względu na brak źródeł z interesującego nas okresu. Dotyczy to parafii: Andrzejówka, Barcice, Brunary, Długoleka, Muszynka.

Katalog parafii sądeckich

Nr.	Miejscowość/Wieś	Wezwanie kościoła	Dodatkowe informacje
1.	Andrzejówka	Brak wzmianek	Powstanie: 1352 r. lokacja na prawie niemieckim; wraz z nią wzniesiono najprawdopodobniej świątynię ⁶ . Patronat: królewski, 1391 r. biskupi ⁷ .
2.	Barcice	Brak wzmianek	Powstanie: od 1280 r. wieś należała do klarysek starsosądeckich. I-wsza wzmianka: 1326 r., świątynia drewniana. Patronat: książęcy, od końca XIII w. klasztor, XV w. królewski ⁸ .
3.	Biegonice	Święty Wawrzyniec męczennik ⁹	Powstanie: 1269 r., fundacja księżca (księżna Kinga, żona Bolesława V Wstydliwego) ¹⁰ . I-wsza wzmianka: 1326 r. Patronat: klasztor (sądeckie klaryski).
4.	Brunary	Brak wzmianki	Powstanie: 1335 r. wzniesienie kościoła wraz z lokacją na prawie niemieckim ¹¹ . Patronat: królewski.
5.	Chomranice	św. Marcin biskup i wyznawca	Powstanie: pocz. XIII w. [?] I-wsza wzmianka: 1326 r. ¹² . Patronat: szlachecki. XV w. kościół przekazany protestantom.

⁶ K. G o l a c h o w s k i, *Inwentarz archiwum miasta Nowego Sącza z l. 1292-1772*, „Rocznik Sądecki”, T. III, 1957, s. 181.

⁷ KDKK II, nr 379.

⁸ DLb II (Opera omnia, t. VIII), s. 236.

⁹ Acta Offic. Vol. 87, s. 127 n.

¹⁰ B. K u m o r, *Archidiakoniat sądecki. Opracowanie materiałów źródłowych do Atlasu Historycznego Kościoła w Polsce*, „Archiwa, biblioteki i muzea kościelne w Polsce”, T. VIII, Lublin 1964, s. 25.

¹¹ B. K u m o r, *Przejęcie rzymsko-katolickich parafii w archidiakonacie sądeckim przez Kościół prawosławny*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, T. 4, 1957, z. 3, s. 144.

¹² KDMP II, nr 564.

6.	Czarny Potok	św. Marcin biskup i wyznawca ¹³	Powstanie: przed 1326 r. I-wsza wzmianka: 1326 r. ¹⁴ . Patronat: szlachecki. XV w. Jan Długosz [dalej J.D.] podaje, że: proboszcz parafii posiadał dla własnego użytku role, łąki oraz otrzymywał dziesięcinę snopową w wysokości trzech wiardunków z folwarku ¹⁵ . 1449 r. konsekracja nowej świątyni.
7.	Długołęka	Brak wzmianki	Powstanie: najpóźniej przed I poł. XIV w. I-wsza wzmianka: 1326 r. ¹⁶ . Patronat: królewski, od 2 poł. XIV stulecia klasztorny. XV w. J. D. przypisuje ją do okręgu parafialnego fary w Podegrodziu ¹⁷ .
8.	Jakubkowice	Świętych Piotra i Pawła ¹⁸	Powstanie: przed 1326 r. I-wsza wzmianka: 1326 r., 1333 r. nowa fundacja królewska ¹⁹ . Patronat: królewski, od 1470 r. klasztorny, po 1474 r. szlachecki. XV w. J. D. podaje, iż kościół był wzniesiony z drewna.
9.	Jazowsko	Narodzenia Najświętszej Marii Panny	Powstanie: ok. 2 poł XIII w.; wykonany z drewna I-wsza wzmianka: 1310 r. ²⁰ . Patronat: szlachecki.
10.	Kamienica	Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny	Powstanie: kon. XIII/pocz.XIV w. I-wsza wzmianka: 1313 r. ²¹ . Patronat: klasztorny (klaryski ze Starego Sącza).

¹³ *Słownik historyczno-geograficzny ziem polskich w średniowieczu, Ossolineum – PAN, 1985, cz. 1, s. 445.*

¹⁴ MPV I, s. 144, 217.

¹⁵ Dłb II, s. 301.

¹⁶ Zob. przyp. 9

¹⁷ Dłb I, s. 551.

¹⁸ Zob. DLb t. II, s. 242.

¹⁹ *Słownik geograficzny...*, t. III, s. 381.

²⁰ KDMP II, nr 551.

²¹ KDMP II, nr 558, nr 601 [adnotacja pod r. 1330].

			XV w. świątynia odnowiona, ale drewniana.
11.	Kamionka Mała	Święta Katarzyna panna i męczennica ²²	Powstanie: ok. II poł. XIV w., fundacja: rycerska. I-wzmianka: 1373 r. kościół drewniany; XV w. prawdopodobnie wcielona do parafii Ujanowice.
12.	Kamionka Wielka	Święty Bartłomiej apostoł	Powstanie: ok. 1336 r. kościół ufundowała królowa Jadwiga ²³ . Patronat: królewski; przeł. XIV/XV w. w rękach rady miasta Nowego Sącza; od 1448 r. kustosz sądeckiej parafii.
13.	Kanina	Święta Maria Magdalena ²⁴	Powstanie: 2 poł. XV w. Patronat: szlachecki.
14.	Limanowa	Święty Walenty, święty Mikołaj biskup i wyznawca ²⁵	Powstanie:? I-wsza wzmianka: 1513 r. [późna] 1528 r. wieś posiadała własny kościół parafialny.
15.	Łącko	Święty Jan Chrzciciel	Powstanie: I-wsza wzmianka: 1292 r. ²⁶ . Patronat: szlachecki, klasztorny. XV w. J. D.: kościół był drewniany i konsekrowany.
16.	Łukowica	Święty Andrzej Apostoł	Powstanie: 2 poł. XIII w. ²⁷ . Patronat szlachecki.
17.	Męcina	Święty Antoni opat	Powstanie: 2 poł. XIII w. ²⁸ ; kościół drewniany.

²² DLb II, s. 24.

²³ Kościół musiał powstać w następstwie lokacji na prawie niemieckim. KDMP I, nr 203.

²⁴ Zob. późniejsze źródło: Wiz. 1565.

²⁵ Wiz. r. 1608; widnieje w niej wzmianka, że dn. 18 X 1558 r. konsekrowano kościół także pod wezwaniami: św. Zofii, św. Urszuli i jej Towarzyszek, św. Wawrzyńca, św. Krzysztofa m., św. Cecylii; jednakże wspomniane w tekście wezwanie do św. Walentego i Mikołaja bp. powtarza się w późniejszych adnotacjach aż do r. 1787.

²⁶ KDMP II, nr 519.

²⁷ MPV I, s. 144.

²⁸ Zob. B. K u m o r, *Archidiakoniat sądecki...*, s. 37.

18.	Moszczenica	Święty Mikołaj biskup i wyznawca	Powstanie: 2 poł. XIII w. fundacja królewska ²⁹ . I-wsza wzmianka: 1326 r. kościół drewniany; Patronat: do 1280 r. królewski, klasztorny.
19.	Muszyna	Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny	Powstanie: 1320 r. kościół wzniesli dominikanie krakowscy [?] lub 2 poł. XIV w. ³⁰ . Muszyna należała do biskupów krakowskich od 1288 r. Przed 1356 r. kościół fundacji królewskiej. Patronat: królewski.
20.	Muszynka	Brak wzmianki	Powstanie: prawdopodobnie XIV w. ³¹ .
21.	Mystków	Święty Mikołaj biskup i wyznawca, święty Andrzej apostoł	Powstanie: ok. pocz. XIV stulecia ³² ; fundacja i patronat królewskie; 1339 r. biskup Jan Grotowic nadaje parafii nowe dziesięciny; później opuszczona ³³ . Patronat: królewski.
22.	Nawojowa	Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny	Powstanie: ok. XIV w. Patronat: szlachecki. I-wsza wzmianka: 1326 r. XV w. JD: kościół drewniany oraz konsekrowany ³⁴ .
23.	Nowy Sącz [Kamienica]	Święty Wojciech biskup i męczennik	Powstanie: XII w., fundacja biskupa krakowskiego ³⁵ . I-wsza wzmianka: 1303 r. parafia dla mieszkańców wsi Kamienicy,

²⁹ KDMP II, nr 487.

³⁰ Tadeusz Trajdos podważa fundację z 1320 r., jak i obecność dominikanów w tym okresie w Muszynie. Opowiada się za okolicą 1353 r. Por. T. Trajdos, *Parafia muszyńska w średniowieczu*, „Alamanch Muszyny” (2007), s. 26-27.

³¹ Lokacja wsi na prawie magdebskim miała miejsce w 1356 r. Kościół prawdopodobnie musiał już istnieć. Por. ZDM, t. 1, nr 81.

³² MPV I, s. 306.

³³ KDKK I, nr 168.

³⁴ DLb II, s. 300.

³⁵ W dokumencie erekcyjnym nowego kościoła widnieje wzmianka o tym, że dotychczas kościołem macierzystym był Kościół św. Wojciecha. Por. DLb t. I, s. 571 nn.

			dalej dla nowosądeczan do 1448 r. ³⁶ . Patronat: biskupi. 1466 r. przebudowa świątyni, ponowna konsekracja i dodanie wezwania świętego Jerzego.
24.	Nowy Sącz	Święta Małgorzata Antiocheńska panna i męczenniczka	Powstanie: kon. XIII w., fundacja królewska, murowany ³⁷ . I-wsza wzmianka: 1303 r. ³⁸ . Patroant: królewski, biskupi. XV w. J.D.: kościół był murowany ³⁹ . 1448 r. erygowanie parafii do rangi kolegiaty.
25.	Nowy Sącz [kościół franciszkański]	Narodzenia Najświętszej Marii Panny	Powstanie: 1297 r. I-wsza wzmianka: kon. XIII w., fundacja Wacława II ⁴⁰ . Patroant: klasztorny. XV w. J.D.: świątynia murowana ⁴¹ .
26.	Nowy Sącz	Świętego Ducha	Powstanie: 1360 r. extra muros, fundacja mieszczańska – Mikołaj Kesling ⁴² . I-wsza wzmianka: jw., 1381 r. parafia posiadała prepozyta. 1400 r. nowa świątynia fundacji krakowianina Zydel Landa w obrębie murów miejskich, ufundowanie szpitala dla ubogich ⁴³ . 1409 r. premonstratensi przejmują kościół i szpital. Patroant: mieszczański, od pocz. XV w. klasztorny.

³⁶ J. S y g a ń s k i, *Historia Nowego Sącza...*, T. 3, s. 547.

³⁷ Najprawdopodobniej kościół św. Małgorzaty P. M. był pierwotnie świątynią romańską, o czym poświadczają dotychczasowe badania archeologiczne, a także przedstawienia na zachowanych, średniowiecznych pieczęciach miasta. Por. S. Ś w i s z c z o w s k i, *Materiały do dziejów kolegiaty świętej Małgorzaty w Nowym Sączu*, „Rocznik Sądecki”, 1957, s. 5; M. G u m o w s k i, *Herb i pieczęcie Nowego Sącza*, „Rocznik Sądecki”, T. IV, 1960, s. 73-75.

³⁸ KDKK I, nr 111.

³⁹ DLb I, s. 545.

⁴⁰ DLb III, s. 467; J. S y g a ń s k i, *Nowy Sącz...*, s. 55 n.

⁴¹ DLb III, s. 467.

⁴² J. S y g a ń s k i, *Historia Nowego Sącza...*, T. 3, s. 157.

⁴³ J. R a j m a n, *Szpital i klasztor św. Ducha w Nowym Sączu w późnym średniowieczu*, „Rocznik Sądecki” T. XX, 1992, s. 46 n.

27.	Nowy Sącz	Święty Mikołaj biskup i wyznawca	Powstanie: ? Na tzw. Przedmieściu Węgierskim poza murami miasta ⁴⁴ . Pocz. XV w. kościół trafił w ręce norbertanów nowosądeckich. Patronat: klasztorny.
28.	Nowy Sącz	Święty Walenty	Powstanie: 1464 r., fundacja rady miejskiej Nowego Sącza ⁴⁵ . Patronat: mieszczański.
29.	Pisarzowa	Święty Jan apostoł i ewangelista	Powstanie: najpóźniej przed 2 poł. XIV w. ⁴⁶ . I-wsza wzmianka: 1336 r. Patronat: królewski.
30.	Piwniczna	Narodzenia Najświętszej Marii Panny	Powstanie: I poł. XIV w. I-wsza wzmianka: 1375 r. ⁴⁷ . Patronat: królewski. XV w. – J.D: świątynia drewniana.
31.	Podegrodzie	Święty Jakub Apostoł ⁴⁸	Powstanie: pierwotnie XI w. I-wsza wzmianka: 1310 r. ⁴⁹ . Patronat: biskupi.
32.	Przyszowa	święty Mikołaj biskup, Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny	Powstanie: pocz XIV w. I-wsza wzmianka: 1326 r. ⁵⁰ . Patronat: szlachecki.
33.	Ptaszkowa	Wszystkich Świętych	Powstanie: przed 1359 r. ⁵¹ . I-wsza wzmianka: 1359 r. uposażenie parafii przez króla Kazimierza Wielkiego Patronat: królewski.
34.	Stary Sącz	Świętego Krzyża, święta Elżbieta Turyńska	Powstanie: ok. XII w. I-wsza wzmianka: 1299 r. Patronat: królewski,

⁴⁴ B. K u m o r, *Archidiakonat sądecki...*, s. 108.

⁴⁵ J. S y g a ń s k i, *Historia Nowego Sącza...*, T. 3, s. 162-164.

⁴⁶ Por. B. K u m o r, *Powstanie i rozwój sieci parafialnej...*, s. 501 n.

⁴⁷ KDMP II, nr 873.

⁴⁸ DLb t. I, s. 550; t. II, s. 304.

⁴⁹ KDMP II, nr 551.

⁵⁰ B. K u m o r, *Archidiakonat sądecki...*, s. 126.

⁵¹ KDMP III, nr 779.

			od 1280 r. klasztorny. XV w. J. D.: kościół ceglany ⁵² .
35.	Stary Sącz [kościół klarysek]	Świętej Trójcy	Powstanie: 2 poł. XIII w. ⁵³ . I-wsza wzmianka: 1280 r. Patronat: klasztorny.
36.	Stary Sącz [franciszkanie] ⁵⁴	Święty Stanisław biskup i męczennik	Powstanie: XIII w. Patronat: książęcy.
37.	Tęgoborze	Święty Mikołaj biskup i wyznawca	Powstanie: 2 poł. XIII w. ⁵⁵ [?] Patronat: szlachecki. XV w. J. D.: świątynia drewniana.
38.	Tylicz	Święci Piotr i Paweł	Powstanie: 2 poł. XIV w. ⁵⁶ . I-wsza wzmianka: 1363r. Patronat: królewski.
39.	Ujanowice	Święty Michał Archanioł	Powstanie: 1 poł. XIV w. I-wsza wzmianka: 1357 r. Patronat: klasztorny ⁵⁷ .
40.	Wielogłowy	Wniebowzięcia Naj- świętszej Marii Panny	Powstanie: 1 poł. XIII w. I-wsza wzmianka: 1326 r. Patronat: szlachecki ⁵⁸ .
41.	Zbyszyce	Święty Wojciech biskup i męczennik, święty Bartłomiej apostoł	Powstanie; XIII w. I-wsza wzmianka: Patronat: szlachecki ⁵⁹ .
42.	Żeleźnikowa	Święty Michał Archanioł	Powstanie: ok. 1 poł. XIII w. ⁶⁰ . I-wsza wzmianka: 1450 r. prawo patronatu wykupił Piotr Murator ⁶¹ . Patronat: szlachecki.

⁵² KDMP II, nr 583.

⁵³ J. D ł u g o s z, *Vita beatae Cunegundis. Opera Omnia* T. I, s. 296-336.

⁵⁴ DLb III, s. 465.

⁵⁵ B. K u m o r, *Archidiakonat sądecki...*, s. 74.

⁵⁶ Tamże, s. 75.

⁵⁷ Tamże, s. 76.

⁵⁸ Tamże, s. 135.

⁵⁹ DLb II, s. 300.

⁶⁰ B. K u m o r, *Archidiakonat sądecki...*, s. 138.

⁶¹ S. M o r a w s k i, *Sądeczyzna...*, T. 2, s. 205 n.

Podsumowanie

Zebrane dane liczbowe dotyczące patrociniów stanowią reprezentatywne odzwierciedlenie stanu badań nad wezwaniami sądeckimi w średniowieczu. Można dostrzec, iż częstotliwość występowania kultów poszczególnych świętych na badanym obszarze nie ulegała większym dysproporcjom. Wezwania główne, które zostały zaprezentowane oraz narzucone ramy czasowe, nie odpowiadają oczywiście w pełni rozwojowi kultów patronalnych. Autorka uznała jednakże, iż wezwaniom wewnętrznym oraz topografii relikwii świętych należałoby poświęcić oddzielne opracowanie.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- J. Długosz, *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, T. I-III, wyd. A. Przezdziecki (Opera Omnia, T. VII-IX), Kraków 1863-1887.
Kodeks Dyplomatyczny Katedry Krakowskiej św. Wacława, T. I, II, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1874-1882.
Kodeks Dyplomatyczny Małopolski, T. I-IV, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1876-1905.
Kodeks Dyplomatyczny Polski, T. III, wyd. J. Bartoszewicz, Warszawa 1858.
Monumenta Poloniae Historica, T. II, III, wyd. A. Bielowski, Lwów 1864.
Monumenta Poloniae Vaticana, T. II, wyd. J. Ptaśnik, Kraków 1913-1914.
Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej, cz. I-II, wyd. S. Kuraś, Lublin 1965-1973.

Opracowania

- Barański M., *Dominium sądeckie. Od książęcego okręgu grodowego do majątku klasztoru klarysek sądeckich*, Warszawa 1992.
Dzieje miasta Nowego Sącza, T. 1, red. F. Kiryk, Warszawa-Kraków 1992.
Dziwik T., *Majątność ziemską Nowego Sącza w wiekach średnich*, „Rocznik Sądecki”, T. IV, 1960.
Golachowski K., *Inwentarz archiwum miasta Nowego Sącza z lat 1292-1772*, „Rocznik Sądecki”, T. III, 1957, s. 174-315.
Gumowski M., *Herb i pieczęcie Nowego Sącza*, „Rocznik Sądecki”, T. IV, 1960.
Kiryk F., *Doba staropolska [w:] Łącko i gmina łącka*, red. J. Dybiec, Kraków 2012.
Limanowa. Dzieje miasta. T. 1: 1565-1945, red. F. Kiryk, Kraków 1999.

- Podegrodzie i gmina podegrodzka. Zarys dziejów*, red. F. Kiryk, Kraków 2014.
- Kumor B., *Archidiakonat sądecki. Opracowanie materiałów źródłowych do Atlasu Historycznego Kościoła w Polsce*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, T. VIII-IX, 1964.
- Kumor B., *Dzieje diecezji krakowskiej do 1795 r.*, T. 1, Kraków 1998.
- Kumor B., *NMP jako patronka kościołów parafialnych w archidiakonacie sądeckim, wojnickim i prepozyturze tarnowskiej*, „Nasza Przeszość” T. 9, 1963, s. 357-367.
- Kumor B., *Powstanie i rozwój sieci parafialnej w Małopolsce południowej do końca XVI wieku*, „Prawo Kanoniczne”, R. 5, 1962, nr 3-4.
- Kumor B., *Przejęcie rzymsko-katolickich parafii w archidiakonacie sądeckim przez Kościół prawosławny*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” T. 4, 1957, z. 3.
- Kutyła A., *Średniowieczne patrocinia w dokumentach kancelarii monarszej-zarys problematyki*, „Roczniki Humanistyczne” T. LVIII, z. 6, 2010, s. 95-118.
- Morawski S., *Sądeczyzna*, T. 1-2, Kraków 1863-1865.
- Płachcińska-Rutkowska A., *Sądeczyzna w XIII i XIV wieku: przemiany gospodarcze i społeczne*, Wrocław 1961.
- Rajman J., *Średniowieczne patrocinia krakowskie*, Kraków 2002.
- Rajman J., *Szpital i klasztor św. Ducha w Nowym Sączu w późnym średniowieczu*, „Rocznik Sądecki”, T. XX, 1992.
- Rajman J., *Przyczynki do zagadnienia duchowości Zakonu św. Norberta w Polsce*, „Nasza Przeszość” T. 97, 2002, s. 5-23.
- Tenże, *Badania nad statystyką i rozmieszczeniem patrociniów w krakowskim zespole osadniczym u schyłku średniowiecza* [w:] *Ecclesia et civitas. Kościół i życie religijne w mieście średniowiecznym*, pod red. H. Manikowskiej, H. Zaremskiej, Warszawa 2002.
- Rozynkowski W., *Patrocinia kościołów parafialnych w diecezji chełmińskiej w średniowieczu*, „Zapiski Historyczne”, 65/2000.
- Tenże, *Patrocinia kościołów klasztornych fundacji władców polskich (XI-XV wiek). Wokół patronatu władcy?* [w:] *Klasztor w państwie średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich i A. Pobóg-Lanartowicz, Wrocław-Opole-Warszawa 2005.
- Tenże, *Święty Stanisław B.M. patron kościołów parafialnych w diecezji wrocławskiej*, „Studia Włocławskie”, T. IX, 2006;
- Tenże, *W poszukiwaniu średniowiecznych patrociniów – o świętych państwa zakonu krzyżackiego w Prusach* [w:] *Polska w kręgu polityki, kultury i gospodarki europejskiej. Księga pamiątkowa z okazji 70-lecia urodzin prof. Maksymiliana Grzegorza*, red. Z. Zyglewskiego, Bydgoszcz 2007, s. 132-139.
- Salaterski S., *Kolegiata i kapituła św. Małgorzaty P. M. w Nowym Sączu (1448-1791)*, Nowy Sącz 1997.

- Starnawska M., *Świętych życie po życiu. Relikwie w kulturze religijnej na ziemiach polskich w średniowieczu*, Warszawa 2008.
- Sygański J., *Nowy Sącz. Jego dzieje i pamiątki dziejowe*, Nowy Sącz 1892.
- Witkowska A., *Titulus ecclesiae. Wezwania współczesnych kościołów katedralnych w Polsce*, Warszawa 1999.
- Wróblewski S., *Patrocinia archidiaconatu wrocławskiego według protokołów wizytacyjnych z lat 1579-1580 (cz. I)*, „Nasza Przeszłość” T. 138, 2022, s. 169-221.
-

EWELINA KAZIENKO – historyk i archiwistka, absolwentka Instytutu Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Jej zainteresowania badawcze skupiają się wokół historii średniowiecznej Polski. Autorka publikacji i recenzji naukowych na łamach „Naszej Przeszłości”, „Res Historica”, „Klio. Z dziejów Polski i powszechnych”, „Wadoviana”. Aktualnie zajmuje się zagadnieniem wieloosobowych obsad plebańskich w wiekach średnich.